

Gymnázium Tanvald

Školní program proti šikanování

Zpracovala: Mgr. Hana Hammerschmiedová, školní metodička prevence

Schválil: RNDr. Jan Kohoutek, ředitel školy

Obsah:

Úvod

1) Definice šikany

2) Druhy šikany

3) Varovné signály šikany

3.1 Přímé varovné signály

3.2 Nepřímé varovné signály

4) Stádia šikanování

5) Trestné činy páchané při šikanování

6) Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

7) Prevence proti šikaně

8) Krizový plán proti šikaně

8.1 Postup při odhalení

8.2 Postup při vyšetřování

8.3 Postup při řešení

8.4 Výchovná opatření

Přílohy

Příloha 1 - Krizové telefonické kontakty pro pedagogy, žáky i rodiče

Úvod

Program proti šikanování popisuje systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Jde o komplexní pojetí preventivní strategie, jejímž cílem je vytvořit bezpečné, respektující a spolupracující školní prostředí.

1) Šikanování

Šikana je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašit jiného člověka, případně skupinu lidí. Zahrnuje fyzický útok - například bití, poškozování věcí druhého člověka, ale i útok slovní: od nadávek, ponižování, po pomluvy. Šikana může být i nepřímá, třeba tím, že se šikanující chová, jakoby druhý člověk neexistoval. Šikana je velmi nebezpečná. Její následky na duševním a tělesném zdraví mohou být vážné, dlouhodobé i celoživotní.

2) Druhy šikany

Psychická šikana

Psychická šikana, přímá i nepřímá. Jde o útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.

Fyzická šikana

Fyzické útoky v podobě bití, poškozování věcí, ničení majetku oběti, krádeží, sexuálního obtěžování a zneužívání.

Kyberšikana

Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.

Smišená šikana

Kombinace verbální a fyzické šikany či kombinace šikany pomocí moderních technologií.

3) Varovné signály šikanování

3.1 Přímé varovné signály:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou slovními útoky zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislým nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že žák se podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich.
- Strkání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž je jeden z účastníků viditelně slabší a snaží se uniknout.

3. 2 Nepřímé varovné signály:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Může mít zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem.
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek.
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálady.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat s teploměrem apod.).
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo dříve ve zvyku.

4) Stádia šikanování

- **První stádium: Vyloučení žáka z kolektivu**

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

- **Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou „slabší“ žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce mírná fyzická agrese.

- **Třetí stádium (klíčový moment): Vytvoření jádra**

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

- **Čtvrté stádium: Většina přijímá normy**

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

- **Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana**

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozdělení na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

5) Trestné činy páchané při šikanování

Vydírání (§ 235)

Loupež (§ 234)

Omezování osobní svobody (§ 231)

Ublížení na zdraví (§ 221 a § 222)

Krádež (§ 247)

Poškození cizí věci (§ 257)

Útisk (§ 237)

Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187) a šíření toxikomanie (§ 188a)

Znásilnění (§ 241)

Pohlavní zneužívání (§ 242)

Svádění k pohlavnímu styku (§ 217a)

Každý má povinnost překazit páčání nebo spáchání trestného činu (§ 367 TZ). Překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Jestliže to neudělá, sám spáchal trestný čin nepřekažení a neoznámění trestného činu a vystavuje se tím trestnímu postihu. S účinností od 1. 12. 2016 se rovněž výše popsaných trestných činů může moci dopustit i sama škola jako právnická osoba, kdyby například úmyslně zatajovala, že u nich uvedeným trestným činům dochází.

6) Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

Odpovědnost školy

Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky (§ 29 zákona č. 5651/2004 Sb.). Zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech aktivit a současně vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování.

Odpovědnost pedagogických pracovníků

Užší realizační tým, zejména členové školního poradenského pracoviště ve spolupráci s třídními učiteli jsou hlavním článkem řízení činností souvisejících prevencí a řešení šikany. Vytváření podmínky pedagogické práce příznivé pro budování ochrany dětí před šikanováním. Za realizaci primární prevence ve škole zodpovídá ředitel školy. Koordinátorem prevence ve škole je školní metodik prevence. Na realizaci prevence – předcházení šikaně se podílejí všichni pracovníci školy, tzn. i ostatní pedagogové a zaměstnanci školy.

Jelikož jsou pedagogové na gymnáziu v častém kontaktu, sdělování informací a mapování situace ve třídě a škole je samozřejmostí. Informace o žácích situacích, vzniklých

situacích během vyučování i na školních akcích, si sdělují učitelé pravidelně - vzniklé situace řeší společně, po vzájemné domluvě se členy školního poradenského pracoviště.

7) Prevence proti šikanování

System prevence sociálně patologických jevů je popsán ve Školním preventivním programu a na konkrétní školní rok také v Minimálním preventivním programu školy.

Školní vzdělávací program

Celý školní vzdělávací program je založen na vytváření bezpečného, otevřeného a přátelského klima. Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivně laděného prostředí, a respektujících vzájemných vztahů mezi všemi účastníky vzdělávacího procesu.

Školní řád

Ve školním řádu jsou stanovena pravidla chování a následky, ke kterým dojde při jeho porušení.

Práce s třídním kolektivem

Práci se třídním kolektivem se věnuje třídní učitel prostřednictvím třídních akcí, třídnických hodin a během výuky. Meztřídní vztahy se utužují na mnoha akcích pořádaných školou (viz Školní preventivní program).

Práce se žákem

Žáci školy mohou v případě problémů nejen se šikanou využít služeb školní psychologičky, výchovného poradce i metodičky prevence. V přízemí školy je umístěna schránka důvěry, která je pravidelně kontrolována. Škola je registrovaná na portálu nntb.cz, kde se mohou žáci anonymně svěřit se svými školními i mimoškolními problémy.

Spolupráce s rodiči

Dvakrát ročně probíhají schůzky s rodiči, kde jsou vztahy ve třídě a třídní klima jedním z hlavních bodů. Škola je otevřena veškerým podnětům ze strany zákonných zástupců, které mohou pozitivně ovlivnit třídní vztahy. Pokud rodiče upozorní na možnou šikanu, v co

nejkratším termínu proběhne šetření za účasti ředitelství školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a ostatních zainteresovaných učitelů.

Spolupráce s odbornými institucemi

Spolupráce s odbornými institucemi je popsána společně s kontakty ve Preventivním programu školy. V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat oběti péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, psychologů, psychiatrů atd. V případě výskytu kriminální šikany je možná spolupráce s Policií ČR a Oddělením sociálně právní ochrany dětí nebo Střediskem výchovné péče (kontakty na výše uvedené instituce jsou obsaženy v Preventivním programu školy)

8) Krizový plán a postup řešení šikanování

Odhalení šikany bývá obtížné, velkou roli hraje strach jak obětí, tak agresorů. Účinné a bezpečné řešení šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stádia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování.

8.1 Postup při odhalení šikany/ podezření na šikanu:

- Informovat třídního učitele / školního metodika prevence.
- Domluvit se společně na dalších krocích - každý případ specifický, nutná ochrana informací (je nutné se vyvarovat „rychlému“ a nepromyšlenému řešení, které může přinést více školy nežli užitku).
- Zjistit vše potřebné o situaci, zorientovat se, určit stádium šikany.

8.2 Postup při vyšetřování šikany

Učitel o události sepíše stručný záznam s výpovědí všech zúčastněných.

- Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).

- Zajištění ochrany obětem.
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
- Informuje zákonné zástupce žáka, případně svolá výchovnou komisi
- Schůzka ŠPP, vedení školy a zákonných zástupců agresora, případně oběti
- V závažných případech, kdy se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dětí a Policii ČR.
- Dále škola vyvodí sankce stanovené školním řádem.
- Třídní učitel informuje třídu, kde šikana probíhala a ujistí ji, že takové chování je nepřijatelné

Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník-specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, apod.) Oběti šikanování se doporučuje nabídnout psychoterapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.

8.3 Postup při řešení kyberšikany

- Zajistit ochranu oběti, kontaktovat metodika prevence.
- ŠMP spolu s obětí zajistí důkazy s podporou IT odborníka (vyfocení obrazovky, tisk apod.).
- Při podezření, že projevy kyberšikany naplnily skutkovou podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- V případě, že zákonní zástupci odmítají spolupracovat se školou, požádá o pomoc orgán sociálně právní ochrany dítěte.
- Metodik prevence důkladně vyšetří všechny souvislosti (může být pouze doplněk klasické šikany).
- Další postup jako u výše zmíněné šikany.

8.4 Výchovná opatření

Dle materiálu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: „Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách“ a metodického dokumentu „Poznámky k možnostem právního řešení problematiky šikany ve školách“ jsou k dispozici tyto možnosti:

- Výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy).
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí).
- Doporučení rodičům, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu.
- Podání návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Příloha 1

Krizové telefonické kontakty pro případ šikany

(ostatní kontakty obsahuje Preventivní program školy)

S telefonní linkou k šikaně se žáci seznamují pomocí nástěnky metodika prevence, která je umístěna v přízemí školy.

Krizová telefonní linka k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče: **286 881 059, 774 089 181**

(Linka funguje denně od 8 hodin do 18 hodin.)

Linka bezpečí: **800 155 555** - primárně určena dětem a dospívajícím v těžkých životních situacích (nonstop bezplatný provoz z pevné i mobilní sítě).

Linka vzkaz domů **800 111 113** a **724 727 777** - zaměřena zejména na děti na útěku z domova či ústavních.

Rodičovská linka **283 852 222** - pomáhá řešit dospělým výchovné problémy

Internetová linka bezpečí **ilb@linkabezpeci.cz** - koresponduje s prací Linky bezpečí prostřednictvím e-mailu

Chat Linky bezpečí pro děti v nouzi na <http://chat.linkabezpeci.cz/>.

Poradna pro bezpečnější internet www.internethelpline.cz.

www.sikana.org

www.internetporadna.cz

www.e-bezpeci.cz

<https://zastavsikanu.cz/>